

5.121/a

DEBRECENI MŰZEUM DEBRECEN

**DEBRECEN VÁROS
KÖNYVNYOMDÁJÁNAK
XVIII. SZÁZADBELI
MŰKÖDÉSE, TERMÉKEI**

**ADALÉKOK E KÖNYVNYOMDA
TÖRTÉNETÉHEZ**

ÖSSZEGYŰJTÖTTE:

DR. ZOLTAI LAJOS

KIADJA

**DEBRECEN SZAB. KIR. VÁROS ÉS A TISZÁNTÚLI REFOR-
MÁTUS EGYHÁZKERÜLET KÖNYVNYOMDA-VÁLLALATA.**

ZOLTAI LAJOS JELENTŐSEBB DOLGOZATAI.

1. Birtokmegoszlás Debrecenben. Magyar Gazdák Szemléje, 1900.
2. Vidékek beköltözése Debrecenbe. A város költségével, 1902.
3. A váradai Baranyi-család. Turul, 1902.
4. Debrecen 200 év előtt. Gazd. Tört. Szemle, 1902.
5. Debrecen és a szatmári béke. A Csokonai-Kör kiadása, 1903.
6. Debrecen lakosságának aktív és passzív vagyona. Magy. Gazdák Szemléje, 1904.
7. A hortobágyi apátságok. És : Hol feküdt az ohati apátság? Századok, 1904. és Debr. Múzeum, 1913. évi Jelentése.
8. Debrecen és vidékének urai 1200—1400 közt. D. K. K. (Debr. Képes Kalendárium.) 1905. évf.
9. A Csáthyak könyvkereskedésének százéves története. 1905.
10. Csokonai családja és szülőháza. Irod. tört. Közl., 1905.
11. Debrecen a török uralom végén. A város háztartása. Különlenyomat a város költségén a Magy. Gazd. Szemléjéből. Budapest, 1905.
12. A debreceni biblia (Komáromi Csapkés-féle) költségei. Debr. Prot. Lap, 1906.
13. Debrecen lakossága foglalkozási ágak szerint a XVIII. sz. végéig. Régi okiratok és Levelek Tára. Debrecen, 1906.
14. Méllusz Péter sírja. Debrecen, 1908. Az egyház és a város költségén.
15. Birtokos urak és jobbágy népesség a mai Hajdú vármegye területén a XVI. században. D. K. K., 1908.
16. Domokos Márton debreceni főbíró és kora. D. K. K., 1909.
17. A hortobágyi puszta leírása. A Csokonai-Kör kiadása, 1911.
18. A mai Hajdú vármegye 200 évvel ezelőtt. D. K. K., 1911.
19. Debrecen ipara és kereskedelme a XVIII. század elejéig. D. K. K., 1912.
20. A debreceni Kollégium éremgyűjteményének keletkezése és a Kazagyűjtemény. Numizm. Közöny, 1915.
21. Debrecen város múzeuma. Arch. Ért., 1915.
22. Debrecen határának kialakulása és birtokainak megszerzése. D. K. K., 1916.
23. Debrecen város számadása. 1658—1682. D. K. K., 1917.
24. Debrecen and the Hortobágy-pusta. Debr.: Tisza I. University press és London: Sociological Review., 1921.
25. Települések, egyházas és egyházatlan falvak Debrecen mai határa és külső birtokai területén. Székioglaló értekezés a Tisza István Tudományos Társaságban, 1925.
26. A kálvinizmus és a művészet Debrecenben. A debreceni temetők művészete. Debrecen, 1928.

DEBRECEN VÁROS
KÖNYVNYOMDÁJÁNAK
XVIII. SZÁZADBELI
MŰKÖDÉSE, TERMÉKEI

ADALÉKOK E KÖNYVNYOMDA
TÖRTÉNETÉHEZ

ÖSSZEGYŰJTÖTTE:

DR. ZOLTAI LAJOS

KIADJA

DEBRECEN SZAB. KIR. VÁROS ÉS A TISZÁNTÜLI REFOR-
MÁTUS EGYHÁZKERÜLET KÖNYVNYOMDA-VÁLLALATA.

DEBRECENI MÚZEUM DEBRECEN

sz. 127/a
Kell. n. 5373/1969

REV 2010
284

ELSŐ RÉSZ.

Könyvnyomdánk művelődéstörténeti szerepe.

Szalmacséplés! Talán így szól az, aki ösmeri dr. Csűrös Ferencnek 23 esztendővel ezelőtt megjelent 500 oldalas derék nagy könyvét Debrecen város könyvnyomdája negyedfél százesztendős történetéről és olvassa most ennek az írásnak címét... Pedig én kerülni kívánom ebben az ismétlést. Nem szeretnék egyszer már megfőtt ételt újra melegítve tálalni fel. Ámbár csak tallózgattam már elébb learatott búzamezőkön, mégis találtam sok kalászt, szép kövér kalászokat is, amiket a gereblye a tarlókon felejtett. Ebből hozok néhány maroknyit a nyomtató szérűre. Olyan feljegyzésekkel, adatokkal léphetek a nyilvánosság elé, amelyeket e legrégebb magyar könyvsajtó történetének érdemes írója vagy figyelmen kívül hagyott valamely oknál fogva, vagy nem találván reájok, nem ismerhetett meg.

Hiszen ő maga is mondja, hogy e munkája megjelenésével nem zárta le a nyomda működésére vonatkozó búvárkodásokat; mondja, hogy munkája fogytékos és a fejlődés folyamatát sok helyen nem tudta megvilágítani.

Ezért igyekeztem a Debreceni Képes Kalandárium 1934-iki XXXIV. évfolyamában lehetőleg tisztázni azt a megfejtetlenül hagyott kérdést: az elmúlt 370 év alatt

városunk melyik telkein állott Huszár Gál könyvsajtó-jának műhelye? Ugyanott néhány ösmeretlen adatot arra nézve is előhoztam: mikor, miként történt e nyomdának az 1705. évi elpusztulását követő talpraállítása? Most néhány más hézag kitöltése a célom. Mert sokan vagyunk, akik a debreceni könyvnyomtatás multját, dicsőséges működését olyan tiszta fényben, abban a teljességben földerítve szeretnénk látni, amilyenre Csűrös Ferenc is törekedett és amilyen tökéletes megvilágítást a magyar művelődésnek ez az elsőrangú ősi tényezője, Debrecennek méltán dicsekedése csakugyan megérdemel.

*

Mostani dolgozatomban erre a két főkérdésre próbálok megfelelni 1. micsoda könyvek, nyomtatványok kerültek ki a debreceni nyomdából 1701-től 1800-ig és hány példányban nyomták azokat? 2. jövedelmeztek-e valamit és mennyit a fenntartó város pénztárának? Hiteles, de nem kimerítő, nem elégséges választ ezekre a kérdésekre a typographia provisorainak, azaz üzemvezetőinek és a házipénztár perceptorainak számadásai-ból kapunk. Azért nem kimerítő és nem elégséges a válasz, mert maguk a számadások is hiányosan, hézagos sorozatban maradtak meg. Levéltárunk a nyomdai számadásokat csak 1725-től fogva őrizte meg részint önálló füzetekben, részint a házipénztárnokok számadásainak alkotó részeként. De a provisorai számadások közül is elvesztek, vagy még ismeretlenül lappanganak az 1757, 60, 69, 70, 71, 92—97 és 1799. évek. Még sűrűbb és nagyobb hézagok tátonganak a házipénztár XVIII. századbeli számadásainak sorában.

Segítségül vettem kutatásaimhoz a provisor-változások alkalmával (1733., 52, 54. és 1792.) készült lel-

tárakat a könyvnyomda deponitoriumában — raktárában — talált exemplárokról; valamint *Szigethi Mihály* felügyelőnek az 1793-tól 1803-ig megrendelt nyomtatványokról vezetett Protocolumát.¹ Utóbbi többé-kevésbé pótolja a század végéről hiányzó provisorai számadásokat. Végül *Csűrös* nyomda-történetén és az idevonatkozólag lelt levéltári anyagon kívül felhasználtam *Szabó Károly* „Régi magyar könyvtárát“, Sztripszky *Hiador* „Adalékok Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárához“ című gépenirott munkáját, *Petrik* Bibliographiájának köteteit és dr. *Nagy Sándornak* a Debreceni Kollégium történetével foglalkozó új könyvét. Néhány esetben közvetlenül fordultam a Kollégium anyakönyvtárához is.

Egymást támogató, egymást kiegészítő kútfők ezek. Leginkább abban a tekintetben, hogy a számadásokban spártai rövidséggel megjelölt könyvek címei felől megbízható tájékoztatást nyerhettem belőlök.

Amiképpen Sztripszky, azaz a könyve pótléka, *Petrik* pedig folytatása *Szabó Károly* nagy forrásművének, a XVIII. évszázadbeli debreceni nyomtatványoknak ez a most készült lajstroma, tökéletlenségében is, ugyanolyan rendeltetéssel követi *Petrik* három kötetét. *Petrik* kötetei annyival inkább rászorulnak ilyen helyiérdekű kiegészítésekre, mert azokban néhány vidéki könyvtárén kívül, főképpen a Nemzeti Múzeum, az Akadémia és a Pázmány-egyetem könyvtárainak anyagát dolgozták fel. A debreceni Kollégium anyakönyvtárának példányaira egyáltalában nem hivatkoznak.

Nyomdánk történetírója szerint a debreceni műhely a XVIII. században már úgyszólván csakis a város és a Kollégium számára dolgozott. Vége szakadt

¹ E Protocolum a városi nyomda Igazgatóságánál.

— mondja — annak az időnek, mikor a megrendelők az ország minden részéből felkeresték a debreceni officinát. Hozzátehetjük, dolgozott még a debreceni Kollégium pártikulái és rektóriái, vagyis mindazon helvét hitvallású közép- és alsóiskolák számára is, amelyek a debreceni anyaiskolából látták el magukat rektorokkal, praecceptorokkal. Dolgozott továbbá a Duna—Tisza medencéjében, sőt a Királyhágón túllakó református magyarságnak is. Hiszen legkedvesebb, legnélkülözhetetlenebb olvasmányai készültek Debrecenben, ahonnan azokat tiszántúli, dunatiszakai, felsőmagyarországi, dunántúli és erdélyi kompaktorok, mint bizományosok hordták szét a nép közé. Én úgy itélem meg, hogy a debreceni könyvnyomda kulturális és vallási jelentősége az előző korszakhoz képest az 1700-as években sem hanyatlott; inkább emelkedett,

A debreceni református egyház konzisztoriuma is az egyház történelmi vezető szerepét fejtető 1821. évi ünnepélyes nyilatkozatában e nyomdáról ezeket mondotta: „A reformációtól fogva a múlt század két végső tizedéig a *vallásra* és *oskolákra* tartozó könyvek nagyrészt a helybeli typographiában nyomattak; és mivel az oskolai könyvek gyakran változtak, emiatt a példányok ezrenként veszttek ott. De a kárra nem nézett ezen ekklézsia, hanem valahányszor megszólíttatott, a *vallás* és *tudományok* hasznáért újabb meg újabb *könyveket* nyomtatott.“²

A konzisztorium az ekklézsia nevezés alatt a vele még egy testet, egy lelket alkotott várost is értette.

Talán találóbb az érdeemes szerzőnek ama másik megállapítása, hogy távolabbi megrendelők, t. i. maguk

² Zelizy D.: Debrecen Egyetemes Leírása. 302. 1.

a könyvszerzők, a városi hatóságnak nagyon megokolt óvatossága és a nyomda szegényes berendezése miatt maradoztak el lassanként. De én más okokat is látok. Az ország minden részében a belső béke következtében fejlődésnek indult vidéki városokban többnyire élelmes magánvállalkozók által felállított könyvsajtók kemény versenytársai lettek a nehézkesen mozgó közüzemmel alakult debreceni könyvnyomdának.

Nem feltűnő-e, hogy a legtekintélyesebb, leghíresebb debreceni könyvrők, tudós papok, professzorok, orvosok másutt nyomatták ki könyveik nagyobb részét? Csapatos példával állhatok elő. *Hatvani* István Baselben, Bécsben, *Wesprémi* István Londonban, Trajectumban, Bécsben, Kolozsvárott, Pozsonyban. Amannak az *Introductioja*, emennek a *Bábaság* mestersége című könyve jelent meg Debrecenben. *Varjas* professor is II. József császárt magasztaló latin versét a városi nyomdába vitte. A *Debreceni Magyar Grammatikának* első kiadásai (1795. 1797) Bécsben, Pozsonyban láttak napvilágot. *Csapó* József orvos különféle tartalmú írásai Pozsonyból, Strassburgból, Baseltől, Nagykárolyból, Pestről, *Földi* Jánoséi Bécsből és Pozsonyból keltek szárnyra. *Szilágyi* Sámuel városi nótáriusunk se idehaza nyomatta ki „A jól rendelt mezei gazdaságra oktató kézi könyv“-ét, hanem Pozsonyban (1774). *Szikszi* György debreceni lelkész igen kedvelt „Keresztyén tanításai“ és egyéb munkái szintén Pozsonyban jelentek meg. *Landerernél* és *Wébernél*. Pozsonyi, komáromi, pécsi, bécsi, pesti és főképpen váradi könyvnyomdák írhatták a maguk javára azt a dicsőséget is, hogy náluk készültek Csokonaink műveinek első kiadásai; kivéve „A szépség ereje a bajnoki szíven“ című lakodalmi költeményt, amely Debrecen város betűivel jelent meg. *Szigeti Mihály* provisor protoko-

loma 1800 aug. 29-én ezt így hagyta emlékezetben: „Menyegzői versek Kapitány Tek. Roffi Borbély Gábor úr számára 500 példányban, 12 frt. költséggel.“

Mi okozta e különös jelenséget? A debreceni nyomda berendezése, amely nem tartott lépést a növekedő követelményekkel és elégtelen maradt nagyobb megrendelések teljesítésére? A vállalkozó-szellem hiánya és a vezetők gyámoltalan éhletelensége? A debreceni írók bizalmatlansága saját nyomdájukkal szemben és az idegen nyomdák többrebecsülése akár indokolatlanul, akár tapasztalásból? Talán azért, mert a Landererektől, Trattnerektől, Wéberektől előnyösebb ajánlatot kaptak és ezektől inkább remélhették könyveik terjesztésének sikerét? Alighanem mindegyik ok közrehatott.

Csűrös arravonatkozólag, hogy a debreceni nyomda XVIII. századbeli termékeiből hiányzik az előző időbeli változatosság és jelentőség, tudományos és irodalmi érték, megjegyzi, hogy a városi hatóságnak nagy elővigyázattal kellett eljárnia a kiadható munkák megválogatása körül a bécsi kormányzat által gyakorolt szigorú felügyelet és ellenőrzés miatt. Főlemlíti a helytartótanácsnak 1726 február 4-én kelt rendeletét, amely szigorú kötelességévé tette a városnak, hogy a nyomdájában 1712-től, 1726-ig megjelent munkáknak a szerzők nevét is feltüntető pontos lajstromát haladéktalanul terjessze fel, egyszersmind ezután minden megjelenő munkából három példányt küldjön a helytartótanácsnak.

A nyomda története nem válaszol reá, miképpen teljesítette a debreceni tanács a helytartóság parancsát. A levéltárban is kerestem reá a feleletet. De a feleletnek csak az egyik felét találtam meg.

A sajtótermékek követelt hiteles névsora 1712-től fogva, mikor a labancoktól felprédált szép tipografiánkat

a tiszteletes tanács megint lábraállította, 1726-ig nem került elő. Pedig erre voltam a legkíváncsibb. Az 1726. évi parancs mellett fekszik a helytartótanácsnak két más leirata is, 1730 jún. 9. és 1738 febr. 13-iki kelettel, mind a három Pálffy János gróf aláírásával.³ A második valamennyi magyarországi könyvnyomda megrendszabályozása és az itthon nyomott, meg a külföldről behozott könyvek megvizsgálása felől rendelkezik. Egyúttal könyvnyomdánk kiváltság-levelének felterjesztését követeli.

A harmadik pedig az 1726. és 1730. évi kegyelmes királyi parancsolatokra emlékeztetve, szemrehányást tesz a debrecenieknak, amiért „ejusmodi benignis altetatae Suae Majestatis dispositionibus ex parte Civitatis hujus Magistratus in praesentem satisfactum non esset“, azaz Öfelsége rendelését mind mostanig nem teljesítették. Tehát most már késedelem nélkül cselekedjenek.

Ebből látszik, hogy a debreceni tanács nem nagyon sietett a revíziós és cenzurázandó könyvpéldányok felküldésével. Hiszen a Helytartóság még tizenkét év múlva is sürgeti azokat. De már a század második feléből való nyomdai számadásokban évről-évre előfordulnak a felleges Consiliumnak pro censura parancsolt exemplárok, a „commissiókra“ pátronus urainknak discretióban, senatus- és communitásbeli belső embereknek gratis, iskolai exameneken praemiumként, szerzőknek, fordítók-nak, korrektoroknak honorariumként járó példányok mellett, amelyek némely esztendőben a kettőszázat is megközelítették.

Ez utóbbiakat „frantzban aranyosan, angelicaban, papiros táblákon és aranyos papirosban kötve“ számoltatták el a provisorok.

³ Debr. Ltr. Régibb vegyes iratok I. 216. a. b.

Az 1730. évi nyomdai számadás mellett találtam egy keltezés és aláírás nélkül való kéziratot, félvnyi papíron, igen érdekes szöveggel. Ez írás egyik része kétségtelenül felelet a nyomda kiváltságlevelét követelő, imént említett 1730. évi leiratra; másik része pedig a katolikus részről sokszor kifogásolt heidelbergi káté igazolásának fogalmazványa, vagy másolata.

A városi tanács mondanivalóit könyvnyomdája létjogosultságáról öt pontba foglalta. Ebben az öt pontban, amelyet mindjárt magyar fordításban adok elő, benne van e könyvnyomtató műhelynek multja, jövője, működésének alapja és rendeltetése. Ugyanis:

1. Nyomdánk régisége, megszakítás nélkül való működése a hajdani magyar királyok és erdélyi fejedelmek dicsőséges uralkodása idejéből közönségesen ismeretes. Úgy katolikus és protestáns történetírók, mint e nyomdában készült, szanaszállnyal található könyvek bizonyítják, hogy már 1563-ban fennállott. (Ezt az évszámot írták a ma már jobban tudott 1561 helyett.)

2. Kiváltságlevelünk nemcsak a város szokásait, jogait, hanem a nyomda jogát és használatát is megerősítik.

3. Az Erdélyre vonatkozó 1686., 1691. és 1693. évi leopoldi diplomákban, amelyekbe Debrecen is belefoglaltatott, kiváltképen az utóljára megnevezettnek első szakaszában világosan benne van, hogy az erdélyi befogadott négy vallásfelekezet vallásának, jogainak szabad gyakorlatában, javainak, birtokainak használatában — úgy ahogy akkor élvezték azokat — háborgatás nélkül, jövőre is békességben meghagyandó.

4. Ez a könyvnyomda, mint a multban volt, úgy most is egyik jövedelmi forrása a városnak.

5. Érdeke a város közönségének, hogy a nyomda

fenntartassék, már csak azért is, hogy a klasszikus és a hitvallási könyvek (amennyiben ez a kis nyomda effélék kinyomatására elég) ne más országokból hozásnak be.

A szóbanforgó kézirat terjedelmesebb másik része nyolc pontban a heidelbergi káté eredete és elterjedése felől tájékoztatja a felsőbb hatóságot és emlékezteti a Carolina Resolutio 3. szakaszára, melynek értelmében e káté kinyomatása és használata is szabad. Ez a „succinta informatio de Catechismo Christiano“ a debreceni nyomdára vonatkozólag is tartalmaz figyelemreméltó felvilágosítást. Mindjárt az első pontjában olvashatjuk: „Ez a Keresztyén Catechismus nem új munka és nem is Miskolczi Ferenc és Szárázi Ferenc a szerzői — ahogy vélik —. Az előbbi csak typographus, a másik pedig a munka régi fordítója.“ Ebből én azt sejttem, hogy a Helytartótanács az 1563-ból származó református szimbólikus könyvünknek olyan kiadását fogta vád alá, amelyet az 1705. évi romlásából 1711-ben feltámasztott nyomda első provisorá Miskolczi Ferenc nyomtatott ki újonnan az 1600-as évek elején élt Szárázi Ferenc debreceni prédikátor fordítása szerint.

A heidelbergi kátének Miskolczi-féle kiadása 1712—22 közt jelenhetett meg. Azonban egyetlen példánya sem ismeretes. Nincs meg a debreceni Kollégium könyvtárában se. Meglepő, mennyire ritkák *Miskolczi Ferenc* nyomtatványai. Ezé a képzett, művelt nyomdászé, akinek értékes Naplóját a debreceni Kollégium könyvtára őrzi; aki nyomdásztanuló (cultor) korában a Pápai Páriz híres szótár löcsei kiadása elején olvasható magyar verzesetben emelt „ékes oszlopot tiszteletes tudós Pápai Páriz Ferenc hasznos munkáinak“ és akit a debreceni tanács a Komáromi Csipkés-féle bibliafordítás kiszéde

végett Hollandiába küldött, majd később szenátori ranggal maga közé fogadott.

Debrecen város könyvnyomdájában, zavartalan működését korlátozó annyi nehézség ellenére is 1701-től, 1800-ig száz és egynéhány (egyszáznegyvenhét) különböző mű jelent meg, nem számítván az irodalmi értékkel nem bíró különféle apró hivatalos és magánjellegű nyomtatványokat. Minthogy e művek közül kereken ötven mű egynél több kiadásban terjedt el, összesen 464 kiadásról beszélhetünk. Ez a könyvtermelés voltaképpen 92 vagy 94 esztendő között oszlik meg. Merthiszen hat vagy nyolc évig teljesen szünetelt a nyomda működése. Volt eset rá, hogy ugyanazon műből egy esztendő alatt két kiadást is rendeztek. Ilyen kivételes szerencsében csak egy pár tan- és népies vallásostartalmú könyv részesült. Néhány közkedvelt kapós munka tíz, húsz, sőt harminc kiadást is megért száz esztendő alatt. Két kiadás esik 17, három 10, négy 5, öt 1 könyvre. Ötnél több kiadásban terjedtek el a következő művek: Molnár Latin Grammaticája, Nagy Cellarius és Keskeny út 6—6, Lelkifegyver 7, Colloquia Langii, Lampe: Kegyelemszövegsége 8—8, Ágenda, Ráday Lelkihódolása 9—9, Bethlen Kata: Bujdosás emlékezetköve, Halottas énekek, Öreg Katechesis, Mennyei tárház kulcsa, Siderius: Kiskátéja 10—10, Rudimenta 11, Egész Énekeskönyv 18, Osterwald Szent-historiája 22, Egyes- és Kettős ABC leányok számára 24, Fiú vagy Latin ABC. 29, Szent Dávid Soltárai kótásan és kóta nélkül 31 kiadásban.

Magyar nyelvű volt 80, latin 63, német 2, tót is 2. Utóbbi a Fundamentum Catechesis egy krajcáros kiadása 1000 példányban, meg egy imádságos könyv, amelyet 1758-ban Kállay Gergely nyomott ki Jessenius György mácai tót prédikátor számára 400 példányban,

12-ed rét formában, 5 és fél íven 40 forintért.⁴ Tartalomra nézve: vallásos tárgyú, éneket, imádságot, elmélkedést, prédikációt tartalmazó 41 magyar, 5 latin; tankönyv, alsó-, közép-, felsőiskolák számára 7 magyar, 40 latin, jogi tárgyú 10 latin, ponyvára is szánt népies, historia, versezet és efféle 19 magyar, egyéb tudományos vagy más tartalmú 9 magyar, 9 latin.

A könyvek általában kisterjedelműek, 1—5 ívesek; de volt sok, amelynek terjedelme 5—10 árkus; néhány pedig több száz lapra nőtt. Az iskoláknak és ponyvára szánt könyvek árát a lehető legalacsonyabbra szabták, 1—2 dénárón indulva, nem igen emelkedtek magasabbra egy forintnál, akár magyar, akár rajnai forintra gondolunk. Legdrágábbak az Öreg Graduálok, azaz a 4-ed rétű teljes énekeskönyvek, 1·80—2·40 magyar forintért. Az árakat a számadások mindig kötetlen példányokra értik. Könyvkötési költséggel csupán az ajándékul vagy a revizióra szánt példányoknál találkozunk.

A könyv kelendőségének, elterjedésének nemcsak az a mérője, hány kiadásban került forgalomba, hanem az is, hány példányban nyomták. Közél hetvenöt esztendőről megmaradt nyomdai számadás adja meg erre a feleletet. Egyszáznyolc münél ismerhettem meg a példányszámokat. Ezek összesen 1.188.619 példányban kerültek ki a sajtó alul; egy műre átlagosan tizenegyezer példány esik. Valóságban pedig a példányszámok nagyon egyenlőtlenül oszlanak meg a könyvek és füzetek között. A nyomdában megjelent könyvek katalógusát, amelyből — sajnos — egyetlenegy példányt se ismerünk 300, a Jus tavnicalét és Rádai Pál Halotti pompáját 200—

⁴ Csűrös F. egy tót zsolttárt is említ, amelyről Bíró Mihály provisor pörének okmányaiában esik szó. En ezt a zsolttárt se a számadásokban, se a leltárakban nem találtam megemlítve. (Cs. F. Nyomda Tört. 321., 356.)

200, a Lisboniai földindulást 500 példányban nyomták. Ellenben egész sereg más könyvből 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 10-től 12 ezer példány is készült egyszerre. Ily módon a több kiadásra érdemesült magyarnyelvű könyvek közül a Lelkifegyver 20,000, Lampe Kegyelem-szövetsége 20,890, Ráday Pál Lelkihódolása 21,052, a Mennyei tárház kulcsa 21,526, a Halottas énekek 24,186, Bethlen Kata Bujdosás emlékezetköve 26,052, az Öreg Katechesis 28,125, Siderius Kátéja 28,500, az Agenda 29,000, az egész Énekeskönyv 38,040, a kis és fél Zsoltár 57,000, Osterwald Szenthistoriája 73,000, a Leány ABC 111,000, és a Fundamentomnak nevezett kis Káté 133,530 példányban terjedt el a nép között.

A latinnyelvű nyomtatványok közül a Langius Colloquiuma 23,000, a kis és öreg Vestibulum 22,228, a Rudimenta 32,040, a kis és nagy Cellárius 41,050, a Fiú- vagy Deák ABC 137,260 példányban jutott el a tanulók kezébe.

Lássuk utoljára azt is, miképpen vált be a könyvnyomda a házipénztár jövedelmi forrása szerepében? A városi tanács erre nemcsak a fentebb közölt felirati fogalmazványban hivatkozott, hanem bizonyosan máskor is előállott véle, amikor felülről megpróbálták kicsavarni Debrecen kezéből ezt a kálvínista-fegyvert.

A nyomda történetében azt olvassuk (220 l.) „Sokszor volt rá eset, hogy a város a nyomdára alaposan ráfizetett“. Csakhogy ez az állítás nincs bizonyítva is. Én a nyomdának csak a XVIII. századbeli működésével foglalkozom. De a kezembevert hatvannégy esztendei számadásokból azt látom, hogy a provisorok, még a hűtlen kezeléssel vádolt Bíró Mihályt és Kállay Gergelyt sem véde ki, átlag minden esztendőben befizettek a nyomda bevételeiből annyit a házipénztárba, amennyiből kiteltek a vállalat személyi és dologi kiadásai.

A nyomda történetírója feleslegessé tette, hogy most a nyomdai régi kezelés ismertetésénél töltsen az időt. Könyvében sok érdekes, jellemző intézkedést, esetet hoz elő, a nyomdai számadásokból is, amelyeknek én most másik oldalát fogom bemutatni.

A könyvnyomda kezelői az iskolai oktatás és vallásos áhitat által keresett könyvekből állandóan nagy készletet tartottak. A XVIII. század első felében, amikor mindenféle nyomdai kiadást közvetlenül maguk a provisorok teljesítettek, még a saját salláriumait is önmaguktól vették fel (1739-ig tartott ez az állapot), az eladásra váró raktári nyomtatvány-anyag értéke ötezer és tizennyolcezer magyar forint közt váltakozott; a század második felében pedig háromezertől kilencezer réhnes forintig. Margitay János 1739. évi számadásához csatolt leltár szerint 42 különböző könyvnek 68166 példánya hevert a raktárban. Értéke 14,644 magyar forint volt. Tulnyomó része iskolai, imádságos, énekeskönyvek.⁵ Margitay Jánosné 1752-ben 54 féle könyvet számolt át férje utódjának, Bíró Mihálynak, 18715 mfrt értékben és 70877 példányban.⁶ Kállay Gergelytől 1759-ben Margitay István 58 félértét vett át; ezeknek példányszáma 43,341, értéke 4665 rh. forint.⁷ Huszti Sámuel pedig

⁵ Ez az 1739. évi leltár nagyobb tömegben a következő könyveket említi: Énekeskönyv különböző formái 7970, Magyar ABC 5609, Fundamentum 5134, Öreg Katechesis 4133, Kisvestibulum 3409, Siderius 3094, Halottas énekek 3066, Lelki hódolás 2362, Kádár Historiája 2305, Bujdosás emlékezet köve 2264, Balassa énekei 2000, Argirius 1823, Beregszászi Historiája 1786, Nyul éneke 1306, Porrá váló 1302 péld.

⁶ Bíró Mihály 1752. évi leltárában Fiulatin ABC 5889, magyar leány ABC 4047, a Lelki fegyver, Keskeny út, és Mennyei Tárház kulcsa című vallásos elmélkedések 3—3 ezer példány körül szerepelnek.

⁷ Kállay Gergely 1759. évi leltára a Fundamentomot 3549, Fiu ABC-ét 4419, Leány ABC-ét 2854, Tékőzoló fiú historiáját 3120, Mária Magdolna historiáját 2397, Minucius Félixet 2210 példányban nevezi meg.

1792-ben Szigeti Mihálynak a kiküldött szenátorok előtt 76 olyan különféle nyomtatvánnyal számol át, amelyeket háromnál több példányban tartogattak raktáron. Ezek összesen 41,187 példányban voltak meg, 4042 rh. forintra értékelve. Ötven más könyvet csak 1—2 példányban találtak. Ezek többnyire régtől fogva őrizett, úgynevezett „originális exemplárok“, de százával volt ott néhány 1720, 30, 40—50-es évekbeli könyv is.⁸

Arra a kérdésre, miképpen értékesítette könyvnyomdánk ezt a sok könyvet, röviden már Csűrös Ferenc is megfelelt. A régi tipográfus részint maga árusította helybeli országos- és hetivásáron sátor alatt, amiként Fodorik Menyhért is tette már öreg Rákóczi György idejében,⁹ részint az ország különböző részein lakó könyvkötőknek adta bizományba a nyomtatványokat, legtöbbször hitelben. A magyar könyvkereskedés multja szempontjából nem érdekesség nélkül való felsorolnom azokat a derék régi kompaktorokat, akik a debreceni könyvnyomda termékeit, mint szántóvető ember a magot, szétosztották a termékeny magyar földre, a betűre vágyakozó

⁸ Ez a leltár olvasható a Csűrös Ferenc által közzétett okmánytárban is, de a könyvek megjelenési idejének megjelölése és a nyomda felszerelésének leltára nélkül. Én a közlévtár limbusában megjeltem az 1792. évi leltárnak ezt a teljesebb szövegét. Szerepel benne a Csűrös által (185. l.) „Kolozvári Melchior Theológiája“ címen említett nyomtatvány is. Először Visky Pálné 1733. évi leltára említi ezt 164 példányban; Margitay János 1739-ben 144, Bíró Mihály 1752-ben 122, Kállay Gergely 1759-ben 120 és Huszty Sámuel 1792-ben is még 95 példányt kezelt belőle — úgy, mint 1701-beli nyomtatványt. Melchior Theológiájának Kolozvárott 1701-ben készült kiadása volt ez, amelyet pár száz példányban Misztófalusi Kis Miklós typographustól — bizonyosan eladás végett vett át az akkori debreceni provisor Vince György. A Bíró-féle 1752. évi leltárban másik idegen sajtóterméket is találtam, ilyen címen: „Systema Societatis Nobilium sub praesidio Excell. Eppi (Episcopii) Jauriensis.“ Petrik e címen nem ismeri. Sikertelenül tudakozódtam utána a győri püspöki könyvtár igazgatóságánál.

⁹ Vár. Jkv. 1642. jan. 2.

magyar nép közé. A provisoroi számadások az 1730—60 közé eső időből így jegyezték fel neveiket: *Debreceniek*: Dévai Sámuel, Kazay György, Poroszlay János, Sarkadi János, Siri Mártonné, Bonyhai Sámuel, Tabajdi György, Telegdi Péter, *Eperjesen*: Rotári Dávid, *Enyeden*: Miskolczi Mihály, *Győrben*: Dámer Ferdinánd, *Kassán*: Nagy János, *Kecskeméten*: Veresmarti Sámuel, Oltvai József, *Kolozsváron*: Deák György, Farkas János, Telegdi Sámuelné typographus, *Révkomáromban*: Töltési Istvánné, Túróczi Mihály, Sátor Péter, Szász Gergely, Szokolai István, Jókai Mihály, *Körörsön*: Vásárhelyi Sámuel, *Köszege*n: Ludvig János, *Miskolcon*: Mezei György, Kaszonyi János, Munkácsi János, Mezei József, *Nagykárolyban*: Farkas György, *Pesten*: Mochnauer v. Moczneuer József (1730), *Pozsonyban*: Kempf Krisztián, *Rimaszombat*on: Veresegyházi István, *Sárospatakon*: Mezei István, *Szathmáron*: Vetési Ferenc, Viski István, kisvárdai Pap Sámuel, *Szebenben*: Kassin Ádám, *Váradon*: Zalányi Nagy József, Telegdi Bálint.

A nyomdai provisorok 1719-től¹⁰ 1738-ig, mindenféle kiadások levonása után, 15,253 magyar, másként 12,711 rh. frtot adminisztráltak a házipénytárba. Ezt az összeget egészben a nyomda tiszta jövedelmének tekinthetjük húszesztendőről. Ugyancsak a provisoroi számadások tanúsága szerint 1739-től fogva 1790-ig (amikor vége szakadt a nyomdai számadások előkerült sorozatának) 93412 rh. forintot vett át a házipénytár a könyvnyomda bevételeiből. Minden esztendőre esik ebből átlag 1987 rh. forint. Aki ezt kevésnek mondja, gondolja meg előbb, hogy ennél

¹⁰ Azért beszélek 1719-től fogva való nyomdai jövedelemről, mert az 1724. évi házipénytári számadásban találtam, hogy „Proventus Typographiae ab Anno 1719 = fl. 801.“ (Régi Okir. és Levelek Tára. Debr. 1905. 3. füz. Zoltai: Adatok a városi nyomda történetéhez. 42. l.)

több jövedelmet abban az időben a város többi jövedelmi forrásai sem igen hoztak, kivéven az italmérsi regáliákat. Mert például ime 1759-ben a patikából 1344, vásárpénzből 839, belső vámból 2039, földek, kaszálók béréből 1026, rözsefa eladásából 1339, házak, boltok béréből 245, könyvnyomdából pedig véletlenül 3481 rh. forint bevétele volt a városnak, ugyanekkor az összes évi bevétele 49,572 forint. Minden kötekedési szándék nélkül igazítom meg a nyomda történetének azt az írás- vagy sajtóhibáját,¹¹ mintha Margitai István provisorságának harmadik évében 1761-ben „pusztán a könyvek eladásából 12,717 rh. forintot fizetett” volna be a pénztárba. Azon esztendei jövedelem kereken tízezer forintra volt kevesebb.

A fentebb kiszámított 1987 rh. forint átlagos évi jövedelem is csaknem mindig elég volt a nyomda mindenféle személyi és dologi kiadásainak teljesítésére. Olykor-olykor beruházásra, felszerelés megújítására is jutott belőle; máskor a közpénztár egyéb szükségeinek pótlására.

A nyomda állandó kiadásai: személyzet fizetése, anyagszerek, ú. m. papír, olaj, szurok, gyertya, szappan, spárga, tűzifa és más aprólék; a sajtók és egyéb felszerelések jókarbantartása. A személyzetnek készpénzen kívül sokáig naturálék is jártak, régi jószokás szerint, búza, bor, sertés, az inasnak ruházat, élelmezés. A tárgyalt százév első harmadában a provisor mellett csak egy segéd (socius) és egy inas dolgozott; a század középső éveiben már három, sőt öt legény és két inas is be van állítva munkába. A század végén a provisoron kívül megint elég két legény meg egy inas. A vezető-nyomdász

¹¹ Csűrös id. m. 221. l.

fizetése 1736-ban felmegy a természetbeli járandóságokkal együtt 275, a sociusé 193-60 mfrtra;¹² az inas tartása, ruházata 50—50 frtba került. Később az egész fizetést készpénzben adta ki a város; a provisor salláriuma 200, a sociusé 161 rh.-frt. 20 kr. Megszűnt a minden kinyomott példány után a személyzet minden tagjának járó 2—2 példány illetmény is, ami visszaélésekre adott alkalmat. Ellenben a század egész folyamán megtartották azt a szép szokást, hogy a kollégiumbeli diákok examenkor jutalmul 100—120 példány könyvet kaptak a városi nyomda depositóriumából.¹³ De lassankint elmaradt a tanács és communitas tagjainak ingyen zsolttárral, imádásos könyvvel megajándékozása az új kiadásokból. A század közepe tájáról fennmaradt számadásokban gyakoriak a szerzők, fordítók, correctorok számára 25—50—100 példányban engedélyezett honoráriumok. A nyomda fűtésére kezdetben 50 szekér fát számoltak el évenként; később a tanács évi 50 rh.-forintot engedélyezett fűtési költségül. Ritkán, néha nagy időközben találkozzunk a nyomdai felszerelés megújításával is. Ezért sem kellett más jövedelmi forráshoz fordulni. Kített a

¹² A provisor kapott készpénzben 240, sóra 3, négy hordó borra 24, egy sertésre 8 magyar frtot és 12 köből búzát; a socius salláriuma: 80 fr., sertés, sora 2, két gönci borra 12, sertésre 6 fr. és 4 köből búza 5 frt. 10 dr. értékben. Az inas élelmezésére kapott 43 frtot, 2 süveget, 2 nadrágot, 2 pár csizmát, csizmafejelést, foltozást és 2 pár fehér ruhát 10—12 frt. értékben.

¹³ A márciusi vizsgán a következő könyvek osztattak ki jutalmul 1764-ben: Lectoroknak Kis Cellárius 20, Quintariusoknak Rudimenta 20, Quartariusoknak Kegeyem Szövetsége 20, Grammatistáknak Kötés Könyv 20, Syntaxistáknak Fél Soltár 16, Poetáknak Freuer Oratoriája 16, Rhetoroknak Heinectius 16 példányban.

1779-ben: Oratoroknak Introductio ad Philosophiam 20, Poetáknak Minutius 20, Syntaxistáknak Phaedri Fabulae 20, Grammatistáknak Cornelius Nepos 20, Conjugistáknak Cellarii Liber Memoriae 20, Declinistáknak Colloquia Langii 20, Abecedarariusoknak Cellarii Primitiva 20 példányban.

nyomda saját erejéből. Említhetem a következő eseteket : 1740-ben 105 forintért, 1747-ben 213 forintért rendeltek 485 font új betűt ; 1789-ben Horner Jakab harangöntőtől 146 forintért *réz prest*, óbudai Kiss Istvántól 144 forintért kisebb-nagyobb spáciumokat vásároltak. 1790-ben új fasajtót csináltattak 202 forintért. 1797-ben megint 1455 rh-frt értékű új betűvel javult a nyomda készlete. A helyiség bérértékét nem vették számításba és régi szokáshoz híven az épület-reperálás költségeit a városi épületek körül való kőműves, ács, asztalos, üvegesmunkák költségei közé csúsztatták. Nem valljuk azt, talán azért tették, hogy a szepesi kamarának ezzel is kevesebb oka legyen belekötni typographiánkba.

A nyomda, önállósága idejében a legnagyobb tiszta jövedelmet 1737-ben érte el ; ekkor mindenféle kiadások levonása után 2059-41 magyar frtot szolgáltatott be a házipénztárba ; legkevesebbet, csak 427-40 frtot 1735-ben. 1739 után 1791-ig hatesztendőn keresztül 700—1000, huszonnégy esztendőben 1000—2000, tizenöt esztendőben 2000—3000, kettőben 3000—4000 rh.-frt. közt hullámzott a könyvek, nyomtatványok eladásából származó jövedelem. Sőt 1773-ban 4843 frtra emelkedett. Öt esztendőről hiányoznak a nyomdai számadások.

A könyvnyomdai üzlet eredményének igazi képe a házipénztári számadásokból állítható össze. Sajnos, ilyen számadásokat a közlevéltár keveset őrizett meg a XVIII. századból. E kevés forrásból merítettem ki az alábbi adatokat, kétségtelen bizonyítékául annak, hogy Debrecen városa csakugyan nem fizetett rá könyvnyomdai vállalatára.

1740. Bevétel	2,928-10 mfr.
Kiadás	1,501-04 „
Tiszta haszon	1,427-06 mfr.

1747. Bevétel	2,024-18 rhfr.
Kiadás	1,803— „
Tiszta haszon	221-18 rhfr.
1750. Bevétel	1,945-51 rhfr.
Kiadás	1,647-02 „
Tiszta haszon	298-49 rhfr.
1752. Margitayné és Bíró Mihály provizorsága	{ bevétel 2,131-47 rhfr. kiadás 2,468-49 „
Tülkiadás	337-02 rhfr.
1753. Bíró M. és Kállay Gergely provizorsága	{ bevétel 2,855-59 rhfr. kiadás 1,197-47 „
Tiszta haszon	1,658-12 rhfr.
1754—55., másfél esztendő alatt Kállay G. provizors.	{ bevétel 3,531-32 rhfr. kiadás 1,392-07 „
Tiszta haszon	2,139-07 rhfr.
Restánsoktól még külön befolyt.	229-45 „
1759. Kállay G. és Margitai István provizorsága	{ bevétel 3,481-26 rhfr. kiadás 1,468-02 „
Tiszta haszon	2,013-24 rhfr.
1764. Bevétel	2,349-39 rhfr.
Kiadás	1,944-56 „
Tiszta haszon	405-83 rhfr.
1786—87. Bevétel	2,042-46 rhfr.
Kiadás	1,747-20 „
Tiszta haszon	295-26 rhfr.
1789—90. Bevétel	1,849-04 rhfr.
Kiadás	2,096-37 „
Tülkiadás	247-33 rhfr.
1790—91. Bevétel	2,189-41 rhfr.
Kiadás	2,157-10 „
Tiszta haszon	32-31 rhfr.

1797—98. Bevétel	2,670·13 rhfr.
Kiadás	3,115·23 „
Túlkadás	445·10 rhfr.
1800—801. Bevétel	3,513·15 rhfr.
Kiadás	2,827— „
Tiszta haszon	684·15 rhfr.

E példák előhozása után nem állíthatjuk azt sem, hogy Debrecen város közönsége és az élén haladó magistrátus pénzérdekből, minél nagyobb anyagi haszon elérése végett tartotta fenn, a felsőbb hatóságok többször tapasztalt nyílt és titkos mesterkedései ellenére is ezt a könyvnyomdát.

Úgy tekintették ezt, mint nagy szellemi kincsek, isteni ajándékok tárházának kulcsát. Belső sugallatra hallgatva azt akarták, hogy ezt a kulcsot minden ember-társuk, minden keresztyén testvérük a kezébe vehesse és véle kinyithassa magának a kincses kamarát. Debrecen város hajdani világi és egyházi előljárói e vállalkozásnak számokban ki nem fejezhető igazi hasznát a belőle, általa nyerhető szellemi értékekben, a művelődés terjedésében, a hagyományos magyar lélek- és jellemvonások megőrzésében és a nyomdából kikerülő vallás-erkölcsi könyvek nevelő hatásában látták és ösmerték fel.

Ez az ősoktól örökölt eszményi felfogás, különleges hivatásáról kialakult meggyőződés tartotta fenn tehát eddig Debrecen város könyvnyomtató műhelyét. Vajha ezentúl is 373 esztendő küzdelmes, áldásos és dicsőséges multjának ezek a nemes hagyományai, ezek a márvány-pillérek támogatnák, biztosítanák további fennmaradását a magyar művelődés pártját ritkító debreceni monumentális intézményének! . . .

MÁSODIK RÉSZ.

**Debrecen város könyvnyomdájában
a XVIII. században megjelent könyvek.**

Rövidítések :

Á.	= ára.	Ny. n.	= Nyomdász neve nélkül.
Cs.	= Csűrös F. : Debr. város nyomdájának tört.	P.	= Petrik : Magy. Bibliogr.
dr.	= dénár.	pl.	= példány.
Hn.	= helynév nélkül.	r.	= rétü.
K.	= kis.	Trj.	= terjedelm.
kds.	= kiadás.	Sz. K.	= Szabó Károly : Régi M. könyvtára.
l.	= lap.	Sztrp.	= Sztripszky.
lev.	= levél.	sz.	= szám.
Ltr.	= Leltár.	szt.	= szerint.
Mgj.	= megjelent.	u. a.	= ugyanaz.
N. S.	= Nagy Sándor : Debr. Koll. története.	v.	= vagy.
		v. ö.	= vesd össze.

1. *ABC. Fiú v. deák* — Mgj. : 1723 (1733. évi Ltr. sz.) 1724, —28, —31, —36, —37, —40, —42, —44, —46, —48, —50, ismét —50, —55, —56, —59, —64, —66, —72, —73, —77, —84, —90, —94, —97, —98, —99, 1800. években. Legkevesebb pl. 1750, legmagasabb 10,000, összesen 137,260 pl. Trj. 2 iv 8 r. Ára 4 dr. v. 2 kr. P. és NS. nem ismerik.
2. *ABC. Leány, magyar* — Mgj. : 1723 (1733. évi Leltárban 5275 pl.) 1729, — ismét —29, —31, —35, —38, —43, —45, —46, —48, —49, —50, —51, (1752. évi Lt. sz.) —59, —64, ismét —64, —65, —77, —90, —94, —97, —98, — ismét —98, 1800. Kiadásoként 2500-tól 7500 plig. Összesen 111,000 pl. Trj. 1 iv 8 r. Á. 2 dr. v. 1 kr. P. nem ismeri.
3. *Agenda. Tanuló gyermekeknek való.* Mgj. : 1752, —55, —58, —65, —72, —75, —82, —86. és —90. (1792 évi Ltsz. sz.). 3—5 ezerével összesen 29,000 pl. Trj. 1 iv, 12 r. Ára 2 dr. v. 1 kr. P.-nél : Oktatás, — Agenda címmel, 12 r. 24 l. 1775 és 82. évi kiadás.

4. *Álmoskönyv*, v. *Álomsajtó könyve*. Mgj. 1725. —28. —38. összesen 9500 pl. Trj. 3 iv. 8 r. Ára 6 dr. P.-nél nincs meg.
5. *Aranyoszlop*, Giczey Gábor halotti pompája. 1726.
6. *Argirius historiája*. 1739. 2000 pl. Ára 4 dr.
7. *Articulí diaetales* Mgj. 1723 (1733. évi Ltr.-ban 505 pl.) P.-nél: Art. diaet. anni 1723. K. 8 r. 11+131 l. és 16 lev. A. és Ny. nl.
8. *Articulorum — Index anni 1723*. (1752. évi Ltr.-ban 375 pl.) Á. 4 dr.
9. *Articulí diaetales de anno 1715*. Mgj. 1726. 1000 pl. Trj.: 14 iv, ára 25 dr. P.-nél: Art. diaet. posoniensis k. 8 r. 5 lev. 154 l. és 14 lev. Debr. recusi A^o 1726.
10. *Articulí diaetales anni 1729*. Mgj. 1730. 1000 pl. 6 iv, 8 r. Á. 15 dr. P.-nél K. 8 r. 7+66+22 l. Debr. A^o 1730 Ny. n.
11. *Articulí Tavernicales* Mgj. 1726. 8. r. (1733. évi Ltr.-ban) 21 pl. P.-nél Art. juris tavern. etc. A^o 1726. 8. r. 3 lev. és 25 l. Debr. 1726. Ny. n.
12. *Balassa és Rimai istenes énekei*. Mgj. 1702. Sz. K. sz. 1738. 2000 pl. Á. 15 dr. P. sz. 1744-ben is. 32 r. 4 lev. 359. 9. 43+11 l. Margitai János által két változatban. Számadásaink ez utóbbi kdst. nem ismerik.
13. *Benitzky Péter Rytmusai*. Mgj. 1756. 2000 pl. 8 r. 9 iv. P.-nél u. a. 32 r. 2 lev. 298 és 5 l.
14. *Berégszászi Pál Historiája*. Mgj. 1725. —29. —38 és —69 (P. sz.) Három első kdsa 7000 pl. 8 r. 1 iven. Á. 2 dr. P.-nél: B. P.: Keserves sirással zokogó historia stb. 12. 8 lev. nyom. 1769. H. és Ny. n. V. ö. Pintér: Magyar irod. tört. III. 355.)
15. *Bethlen Kata*: Bujdosás emlékezetköve. (Imádságok.) Tíz kiadása: 1733 (P. sz.), —35, —47, —54, —59, —62, —65, —72, —74, —89. 2—3 ezerével összesen 26,052 pl. P. az 1733 és —35. évi kiadást ösmeri. Más nyomdák is többször kiadták. Debreceben utóljára 1859.
16. *Breitinger Logicája*. Mgj. 1742, 1059 pl. Á. 10 kr. P.-nél: I. Iac. Breitinger: Artis cogitandi principia etc. K. 8 r. 8 lev. és 136 l. Debr. 1742.
17. *Buday Esaiás*: Közönséges Historia I. Rész. 1800. okt. 1. 1500 pl. 8 r. alku szerint 351 fr. költséggel. P.-nél u. a. 8 r. XVI és 412 l.
18. *Buzinkay György*: *Pestisről való oktatás*. (Medica directio). 1739. 2025 pl. Á. 4 dr.
19. A. *Calmélt Dissertatiója*, Titulusai és Dedicatioja. 1755. 304 pl. 8 r.
20. Seb. *Castellionis Dialogi sacri*. Mgj. 1748. —58. —66. 6000 pl. Terj. 20½ iv, 8 r. Á. 21 kr.
21. *Cebelis Thaeberi Tabula*. Görög Cebes. Mgj. 1744.—95.

3000 pl. Terj. 10½ iv. Á. 14 kr. P.-nél is mindkét kds. K. 8 r. 6. 51+52 l.

22. *Ceglédi Historiája*. Mgj. 1735.—41. 4000 pl. Á. 2 dr. v. 1 kr. P. 1726. és —60. kiadásáról szól, de H. és Ny. n.

23. *Cellarii: Grammatica*. 1782. 3000 pl. 8 r. 20 iv P. u. annak 1791. kdsát ismeri: 8 r. 160+315 és 3 l. per Steph. Margitai. Téves megjelölés, mert Margitai 1791-ben már nem élt.

24. *Cellarius*. Kis vagy primitivus —. Mgj. 1741. —42. —43. —46. —50. —54. —73. —84. és —94. Összesen kilenceszer 26,050 pl. Terj. öt iv, 8 r. Á. 5 kr. P.-nél Christ. Cellarii: Primitiva Linguae latinae vocabula etc. 8 r. 80 l. 1742 és —73. kds.

25. *Cellarius*, Nagy —. Cellarii Latinitatis Liber memorialis etc. Mgj. 1748. —54. —68. —81. 98 (N. S. szt.) és 1800. Öt kiadása 15,000 pl. 8 r. 33—34 iv. Á. 34 kr. P.-nél 1754. kds. 8 r. 1 lev. 356 és 167 l. Másik Margitai J. f. kds. Évszám n. 8 r. 1 lev. 350 és 179 l.

26. C. Jul. *Caesar*: *Commentarii de bello gallico civili* 1797. 8 r. 2 lev. 745 l. 1000 pl. Á. 51 kr.

27. *Cicero*: *Opera de oratore*. 1795. 2000 pl. P.-nél :...ad Q. fratrem dialogi tres d oratore. Edidit Es. Budai 8 r. VIII+544 l.

28. *Cicero*: *Selectae Epistolae*. 1767. —79. 8 r. 32 iv. 2500 pl. P. és N. S.-nál: M. T. C. *Epistolarum selectarum libri tres* 8 r. 22 lev.+232 l. 10 lev. és címkép.

29. *Cicero*: *Selectae Orationes*. 1767. —96. 8 r. 32 iv. 4500 pl. P.-nél is mind a két kds. 8 r. 8 lev. 489 és 7 l; illetőleg 8 r. 2 lev. 508 l. és 4 lev.

30. *Comenius*: *Janua Linguae latinae*. 1729. 3000 pl. Terj. 14 iv. 8 r.

31. *Cornelius Nepos*. 1737. —40. —64. —80. Összesen 8500 pl. Terj. 7. iv. 12 r. Á. 14.

32. *Csapó István*: *Dissertatio Phys. Astr. de Planetis*. 1702. Sz. K.

33. *Debreceni Typographiában* nyomtatott Exemplarok Catalogusa. 1778. folio, ½ iv. 300 pl.

34. *Diószegi István*: *Lelki fegyver*. (Könyörgések) Mgj. 1723 (P.-nél is). —26. —45. —51. —61. —65. —90. Két kdsa 20,000 pl. Terj. 5½—6 iv. 12 és 18 r. P.-nél az 1723. kds. Visky Pál által 77 l. és 1 lev. Ezenkívül Sz. Dávid Soltárinak 1732. és 1745. évi kdsai mellett is.

35. F. *Dodridge*: *Elmélkedések*. 1761., 1500 pl. Terj. 39½ iv. 8 r. Ford. Tatai Ferenc. P.-nél 8 r. 8 lev. 611 és 7 l.

36. F. *Dodridge*: *Predikációk*. 1783 1000 pl. Terj. 14 iv. 8 r. P.-nél 4 lev. 102 l. Ford. Némethi Sámuel.

Dicséretes Soltárral együtt. L. *Énekeskönyv* alatt.

Domokos M. L. *Osterwald* és *Placet*e alatt.

37. *Énekeskönyv*. *Egész* —. (*Dicséretes* és *Soltárok*.)

Megj. 1715¹ 1726. —28, —30, —32,— ismét 32, —34, —35. —38, —ismét —38, —42, —46, —49, —52, —56, —85. —88, —94. E tizenhat kds összesen 57358 pl. P. 1752 és —85. évi kdsait nevezi meg. Az 1752. évi k. 8 r. 595 és 15 l. 2 lev. +401 és 7 l. 44 l. Az 1785. évi 12 r. 634 l. és 8 lev. + 2 l. 410. 7. 47 l.

Enyedí Sámuel. L. Praecepta Morum.

38. *Erasmus*: Colloquia aliquot Familiaria. 1701. Sz. K.

39. *Eutropius*: Romanae Historiae. Mgj. 1741. (16 r.) —51, —77. (Deák és görög nyelven.) Összesen 5050 pl. 8 r. 31 iv. P.-nél a két utolsó kds. Számadásaink külön említik Eutropius nevével: Görög terminusok definitio-i-t. Mgj. 1777. 2000 pl., 1 iv. N. S. szerint először Maróthi, azután Simai adta ki.

Fédrus Meséi. L. Phaedri Fabulae c. szó alatt.

40. H. *Freyeri Oratoria*. Mgj. 1742. —52, —77. Háromszor összesen 5050 pl. Terj. 10 iv. 4 r. Á. 10 kr. P. és N. S.-nál is mindkét kds. K. 4 r. 80 l.

41. H. *Freyeri Dionisii Catonis disticha Moralia*. 1774. N. S. szerint. Számadás nem említ.

42. *Fundamentomi* a keresztény hitnek. 1704 Sztr. Azonos lehet a következő kis kátéval:

43. *Fundamentum* (Catechesis.) Mgj. 1723 (az 1733. évi Ltr.-ban 5030 pl.) —26, —27, —31, —33, —37, —42, —45, —47, —49, —50, —51, —55, —58, —61, ismét —61, —62, —64. ismét —64, —65, —66, —98. ismét —98. 1800. Harmincegy kiadása 3—12 ezerével összesen 133,530 pl. Trj. 1 iv. Á. 2 dr. Számadásaink megkülönböztetnek Locusokkal és Locusok nélkül való Fundamentom kiadásokat P.-nél 1774. 12 r. 36 l.

44. *Gileadbeli Balsamum*. Mgj. 1741. 1500 pl. Á. 24 kr. P. szerint ugyanazon évben Franekerában is kinyomatott: Lampe Fr. Gileadbeli Balsamum a döghalál ellen címen —Bányai István fordításában. K. 8 r. 11 lev. és 418 l.

45. *Gradual*. Öreg —. Mgj. 1736. —78. 6550 pl. 4 r. Á. 1:80 és 2.40 mfr. P.-nél 1736. 4 r. 1 lev. 480 l. 7 lev. +2 lev. 277 és 71. Említi N. S. is. Debreceni formára másutt is több kiadást ért. L. még Énekeskönyv és Zsoltárok a. a.

46. *Grammatica*. P.-nél Molnár G. Elementa grammaticae latinae etc. Mgj. 1725. —27, —31, —49, —52, —65. E hat kds. 18413 pl. Trj. 13 iv, 8 r. Á. 20 P. 1742. és 1749. évi kiadásairól beszél. 8 r. 2 lev. +204. l. Ezeket számadásaink nem ösmerik. A Helytartó tanács előtt ebben a latin nyelvtanban Rákóczi Györgyről közölt chria volt az a veres posztó, amely miatt a Grammatica 3387 példányát elkoboztatta és a nyomdának csaknem végkép nyakát szegte. (Cs. id. m. 216. l.)

¹ Veresmarthi János senátor hagyatékában (1767) talált 4 Énekeskönyv közül az egyik 1715-beli kiadás. Valószínűleg debreceni nyomtatvány.

47. *Gyöngyösi István*: Dedalus temploma historiaja. 1735. 2006 pl. Á. 6 dr. P. egy 1724. évi kdsát is említ, 12, 16 lev. de Hn.

48. *Halotti praedicationok*. — Domokos Márton debreceni főbíró felett 1764. 1000 pl. 4 r. 5 ½ iv. P.-nél: Tatai Ferenc: Nebo hegye, melyen meghalt Moses az Urnak szolgája. 1764. 4 r. 12 l. H. és Ny. n.

49. *Halotti praedicationok* báji Patay Sámuel felett, 1766 500 pl. 4. r. 11 iv.

50. *Halotti beszédek* Szemere György felett. 1704. Sz. K.

51. *Halottas énekek* (Halottaskönyv.) Mgj.: 1715² 1726, —33, —39, —45, —52, —63, —80, —88, —91, —97. Tíz kds. 2—3 ezerével 24,186 pl. Trj. 6 iv. Á. 10 dr. v. 6 kr. 18 és 24 réti. P.-nél 32 r. 2 lev. 272 és 5 l.

Harmóniás Zsoltárok. L. Zsoltárok.

52. Joh. Godofr. *Hasse*: Liber de causis stili latini. 1799. 2000 pl. N. S. 8 r. 8 lev., 176 l.

53. *Habani István*: Introductio in Philosophiam. 1757. Ebből 1792. évi Ltr.-ban még 701 pl. P.-nél 8 r. XV+304 l. és 1 tábla.

54. *Habani István* ifj. Mesék. 1799. 12. XVI. és 104 l. P.

55. *Habani István*: Költemény gróf Teleki Katalin, Tisza Lászlóné tiszteletére nov. 25. 1791. 8 r. 5 l. P.

56. *Habani István*: Ode auf die glückliche Entbindung der Frau Cathar. Von Tisza der 5 Aug. 1798. 4 r. 2 lev. H. és Ny. n. Talán debreceni nyomtatv. P.

57. *Heinecius* Philosophiaja. 1761. 24 iv. P.-nél u. a. 8 r. XVI. 352 l. és 11 lev.

58. *Huszi István*: Kalauz. 1705. Sz. K.

59. *Hübner*: Szent Historia. Mgj. 1773, —76, —86. Három kds. 8000 pl. Terj.: 28 ½ iv 8 r. P. az 1776. évi kiadason kívül szól az 1769. évi kdsról is, mely posonyi formára 8 r. 3 lev. és 453 l. jelent meg Debrecenben Margitay Istvánnál.

60. *Inellus*: Apologia Ecclesiae. Ember Pál előbeszédével. 1704. Sz. K.

61. *Justini Historiae Philippicae*. Accedunt Prologi Historiarum Philippicarum Trogi. Debreceni, 1769, 8. r. 8 lev. 384 l. és N. S.-nál. Ez évről számadásunk nincs.

62. *Jus Tavernicale*. 1727. 2 ½ iv. 200 pl. Á. 9 dr.

63. *Kádár Historiaja*, 1738. 3000 pl. Á. 1 dr. Szerzője Kódi Farkas János (Pintér: Magy. Irod. Tört. III. K. 358) P. egy 1770 évi kiadásáról szól, amely H. és Ny. n. jelent meg 12 r.

² Ifjabb Jenei Péter hagyatékában (+1753) találtak több más könyv társaságában egy 1715. évi kiadású Halotti Énekes Könyvet. Nem biztos, de igen valószínű, hogy Miskolczi Ferenc typographus nyomta ezt is. (Vár. Ltr. Rel.: 8—1753.)

4 lev. Ez is lehet debreceni nyomtatvány. Számadásunk erről az évről sincs.

64. *Kalendárium*. 1701. 1704. Sz. K. és 1706 Sztv. Utóbbi 1705-ben készülhetett el, mielőtt a debr. nyomda elpusztult volna.

65. Mgos gr. *Károlyi Sándor* — néhai — *praedicatori*. 1743. 2100 pl. Ezekből 2000 kiadódott, 100-nak ára, a 3½ kr. = 5 frt. 50 kr. Még azon évben a Tanács honorariumban szétosztott belőle bekötvé 34 pl., a 5 kr., 2 frt. 50 kr. értékben.

66. *Károly főherceget gyászoló latin versek*, 1761. 100 pl. folio, 1 iv.

67. *Káromkodás tilalmáról való Parancsolat*. 1761. 100 pl. 1 iv.

68. *Kaszonyi János*: Directio methodica Processus Judiciali. 1701. Sz. K.

69. *Katekizmus Öreg*. — Másként Palatinusi Catechismus. Mj. 1733, —39, —46, —50, —63, —68, —73, —86. Nyolc kds. Összesen 28,125 pl. 12. Á. 34 dr. v. 17 kr. N. S. (217 l.) Kálvin Kátéja néven 1718, —71, —90 beli kiadásokat emlit.

Kegyelemszövetsége l. Lampe.

Keskenyút. L. Pápai Páriz Imre..

70. *Kitonich*: Directio methodica Proces. Judic. 1701. Sz. K.

71. *Kitonich*: Centuria Certarum Contrarietatum et Dubietatum ex Decreto Tripartito etc. 1701. Sz. K.

72. *Kocsiensis Major Franc. Exercitatio super Gen*: XLIX. 1703. Sz. K.

73. *Kocsi* (Johannes) Dissertatio de cognitione Dei naturali. 1703. Sz. K.

74. *Kocsi János*: Malleus XV. dilemmatum, 1704 Sz. K.

75. *Kóták* szerint való *Éneklés Mestersége* (Maróthitól) az 1752. évi Ltrban 952 pl. Á. 2 dr. N. S. szerint megjelent a Zsol-tárok 1743, —56, —64. és —74. évi kdsai mellett is.

76. *Lampe*: Catechismus 1744. 3000 pl. Á. 7 kr.

77. *Lampe*: *Kegyelem szövetsége*. Az előbbi Catechizmusal azonos. Mj. 1744, —46, —49, —51, —58, —64, —72. 80, —ban. 2—3 ezerével összesen 20,890 pl. Terj. 7 iv. Á. 14 dr. v. 7 kr. P. az 1772. évi kds. kivételével mindegyiket ösmeri. 16 r. 161 és 5 l. Ford. Tatay Ferenc.

78. *Leges Jud. Reform. Collegii Debr.* 1704. Sz. K.

Lelki Balsamum. L. Szakolyai István.

Lelki Hódolás. L. Ráday Pál.

79. Eö Flge II. *Leopold oratioi*. 1791. (1792. évi Ltr. 79 pl.)

80. *Lisboniai földrengés*. 1756. 500 pl. 8 r. 1½ iv.

81. *Livius*: Historiarum libri primi decem. 1798. 1000 pl. Á. 45 kr. P.-nél u. a. 8 r. 882 l.

82. Marhák nyavajája ellen való recipék. 1774. 6000 pl. ½ iv.

83. *Mária Jozefa főhercegnő halálát kesergő deák-versek*. 1767. 408 pl. 1 iv.

Mária Magdolna Historiája. L. Szentmártoni János.

84. *Maróthi György*: Arithmetica. (Marotiana Arithmetica) Mj. 1743, —63, —82. Összesen 9200 pl. Trj. 20½ iv. 8 r. Á. 17 kr. P. is ismeri mindhárom kdsát. Első kds 12 r. X. 37 f. és 7 l. Harmadik: 8 r. 299 l. és I. Tábla.

85. *Methodus*, quam in Collegio reformatorum Helv. Confess. Debr. omnes scholas inferiores docentes ... sequuntur. 1770. —91. 4 r. 31+1. N. S.

Mennyei Tárház Kulcsa. L. Némethi Mihály.

86. *Mennyei Társalkodás*. Mj. 1739, —45, —59, —76, —91. (1792. évi Ltr. 1134 pl.) A négy első kiadás 9000 pl. Trj. 3 iv. 8 r. Á. 6 dr.

87. *Mennyegzői versek*. Kapitány Roffi Borbély Gábor úr számára, 1800. 500 pl. Megrendelésre 12 frtért. P.-nél Csonkai V. Mihály: A szépség ereje a bajnokai szíven.

88. *Minucius Felix*. 1740. 1000 pl. 1757 (1792. évi Ltr.-ban 812 pl.) Á. 12 dr. P.-nél is mindkét kds. Első 12 r. 4 lev. 124 l. Második 16 r. 6 lev. 83. l. N. S. sz. első Maróthi, másodikat Szathmári Paksi István adta ki.

89. *Moulin Péter*: *Elmélkedések*. 1758, —61. 4500 pl. Trj. 5½ iv. Á. 12 kr. P. első kds. 16 r. 123+91. (H. és Ny. n.) Második 16 r. 139+17 l. Debrecen.

90. Német dictiók. 1800. 300 pl. Egyéb adat hiányzik.

91. *Némethi Mihály*: *Mennyei Tárház Kulcsa*, 1703. (Sz. K.), 1726, —29, —41, —51, —63, —65, —72, —77, —90. Az első kiadás nélkül 21526 pl. Trj. 12 iv. 8 és 12 r. Á. 20 dr. P. debreceni kiadását nem ismeri.

Nyúl históriája. L. Szentmártoni B. János.

92. *Oktató Tanácsadás*. 1751. (1752. évi Ltr.-ban 232 pl.) 1761. 5000 pl. Trj. 5 iv. 12 r. 10 dr. P. pótkötetében: Tanácsadás a sz.-írásnak épületes idvességés olvasására oktató. 12 r. 116 l. Debr. 1751.

93. *Osterwald Frigyes János*: Szent Historia. (Franciából magyarra ford. Maróthi György.) Mj. 1744, —45, —46, —47, —48, —49, —50, —52, —58, —62, —65, —68, —78, —80, —82, —89, —90, —95, —97, —99, ismét —99. és 1800. Huszonkét kiadás 1—2—3—4—5—6 ezerével összesen 73,000 pl. Á. 1—1½—1 kr. P.-nél az 1745. évi kds. 16 r. 28 l. és 1 lev.

94. *Osterwald Fr. I.* A *romlottság kútfeje*, két szakaszban. 1745. 3000 pl. Á. 68 kr. (Magyarra fordította Domokos Márton főbíró). P.-nél O. Fr. I.: A keresztények között é idő szerint uralkodó romlottság kútfejeiről való elmélkedés. Franciából.

8 r. 7. lev. 313 l. és 7 lev. +357+1 lev. Debr. 1745. Nyom. Margitai János által.

95. *Pápai Páriz Imre*: Keskeny út. Mgj. 1719 (P. szt.). 1724 (1733. évi Ltrban 353 pl.) —43, —51, —72. —85. 2—3 ezerével 15,000 pl. Trj. 7—7½ iv. 16 r. Á. 17 dr. v. 8½ kr. P.-nél mind a hat kdsa. 16 r. 2 lev. 151 l. és 7 lev.

96. *Palaki János*: Halotti predikáció Kende Ferenc felett 1702. Sztr.

97. *Phaedrus*: Fabulae Aesopiae. Mgj. 1740. —47, —69. (P. szt.)—74. 7000 pl. 6 iv. 12 r. Á. 8 dr. v. 4 kr. P.-nél: Phi Augusti liberti Fabularum Aesopiarum libri V. 16 r. 6 lev. +108 l. Dni. 1769, per St. Margitai. Mellette Dionisii Catonis disticha Moralia 24 l. P. megnevezi még az 1740. és 1774. évi kdsokat is. N. S. azt mondja, hogy a Varjas-féle 1769. évi Phaedrus kiadás lenyomatai 1790 és 1793-ban is újra megjelentek.

98. *Pictel Benedek*: Imádságok v. Könyörgések. Mgj. 1766. —71, —75. Az első és utolsó kds. együtt 5000 pl. Trj. 22 iv. 12 r. P.-nél 16 r. 230+5 l. másik 16 r. 277+9 l.

99. *Pictel Theologiaja*. (Theol. christiana.) Mgj. 1759. —75. 4000 pl. Terj. 48^{2/8}, illetőleg 47½ iv. 8 r. P.-nél az utolsó kds. 8 r. 15 l +677 l. 25 lev.

100. *Pictel*: Medulla theologiae christianae. 1765. 1500 pl. 16½ iv. P.-nél 16 r. 2 lev. +380 l. +1 lev.

101. *Piscator*: Rudimenta Oratoriae. 1703. (4. kds.) Sz. K.

102. *Piscator*: Rudimenta Rhetoricae. 1703. (5. kds.) Sz. K.

103. *Placette*: Magyar Ethica. 1750. 1000 pl. és *Placette*: Elmékedései. 1750. 1000 pl. NB. ezen Ethica és Elmékedések együve valók. Az áruk tészen Xr. 36 v. dr. 72. (1752. évi Ltr.) P.-nél: La Placette János: A ker. Ethikának vagy erkölcsök tudományának rövid sommája. 8 r. 3 lev. 463+9 l. és 1 címkép. Debr. 1750. Margitai János által. (Ford. Domokos Márton debr. főbíró.)

104. *Placette* Philosophiája: Dedicaciones. 1755. 60 pl. U. a. Dedicatio nélkül 1755. 150 pl.

105. *C. Plinii Caecilii Secundi Panegyricus Nervae Trajanae* Aug. dictus. Additae sunt epistolae duae Plinii ad Trajanum et huius ad Plinium. Debr. 1756. 16 r. 8 lev. +152 l. (P. és N. S.)

106. *Porravaló Historia* 1735. 2006 pl. Á. 2 dr.

107. *Praecepta Morum*. Mgj. 1722 (1733. Ltr. sz.) —35, —91. (1792. Ltr.-ban 422 pl. Második kdsát 2525 pl.-ban nyomták.

108. *Ráday Pál*: Lelki hódolás, avagy az igaz keresztényenhez illő buzgó imádságok. Mgj. 1715 (P.-nél: 24 r. 4 lev. 104 l. és 1 lev. 82 l. és 1 lev.) 1723. (Ismét P.-nél: 24 r. 4 lev. 104 l. és lev.; 82 l. és 1 lev.) Továbbá: 1735. —47, —55, —61, —65, —74. és —95. Ez a hét kds. 3 ezerével 21,502 pl. Terj. 5½ iv. 18 r. Á. 5 kr.

109. *Ráday Pál*: Halotti pompája: 1735. 200 pl. Á. 36 dr.

110. *Rákóczi Ferenc*: Imádsága. 1703. Sz. K.

111. *Rákóczi Ferenc*: Manifestum. 1704. Sz. K.

112. *Rákóczi Ferenc*: Hadirendszabás. 1705. Sztr. és Cs. (144 l.)

113. *Ramus Petrus Veromandius Regius Professor Dialecticae libri duo*. 8 r. 61 l. 1740. Sz. K.

114. *Rápoli Mihály*: Dissertatio de natura vera Conjugii. Debreceen 1715. Miskolczi Ferenc által. 4 r.

Azonos lehet, „De matrimonialibus Causis című munkátskával, amelynek praelum által evulgatioja iránt T. Rápoli Mihály Ur instálván, és azt T. Püspök Veresegyházi Thamás ur is approbálván: megengedtetik, hogy azt Typographus Ur ki nyomassa.“ Tanácsi Jegyzőkönyv. 1715. nov. 13. 735 l.

115. *Reductio Orgiarum* Quadr. 1786. 1000 pl.

116. Bgnae *Resolutiones* Caes. Regia de Christiana *Tolerantia* publicatae. 1782. 3000 pl. 8 r. 3½ iv. P.-nél 8 r. 54 l.

117. *Richard L.*: Elmékedések. Mgj. 1748, (3000 pl.) —53. (1792. évi Ltrban 1125 pl.) Á. 4 kr. P.-nél az 1748. évi kds. 16 r. 48 lev. H. és Ny. nélkül.

118. *Rudimenta Latinae Linguae*. Mgj. 1724 (1733. évi Ltrban 451 pl.) —27, —33, —38, —44, —50, —56, —62, —72, —81, —90. Ez a kilenc kds. 2—3—4 ezerével 30,040 pl. Trj. 8 iv. Á. 14 dr. P.-nél: *Rudimenta rhetoricae*. K. 8 r. 48 l. Debr. E. és Ny. n. Ismét: *Rudimenta oratoriae*. K. 8 r. 64 l. Debr. E. és Ny. n. Romlottság kútfeje. I., II. szakasz. L. Osterwald.

119. *Seiler Fr. Gy.*: A keresztényen vallás rövid védelmezése. 1799. 3000 pl. Alku szerint az egésznek ára 520 frt. P.-nél 8 r. 8 lev. és 398 l. Magyarra fordította Szentpéteri Hodor Pál.

120. *Siderius Catechismusa*. Mgj. 1722 (az 1733. Ltr. és P. sz.) —26, —29, —35, —38, —43 —47, —58, —63. Kilenc kiadás 2—5 ezerével 28,500 pl. Trj. 1½ iv. Á. 3 dr. v. 1½ kr. P.-nél: *Siderius János*: Kisded gyermekeknek való *Catechismusa*. 16 r. 18 l. Debr. 1722. Viski Pál által. U. a. 1743.

121. *Szokoljai István*: Lelki Balzsamum. Megj. 1737. —38, —40, —47, —63. Az öt kds. 10,000 pl. Trj. 3 iv 18 r. Á. 6 dr. P.-nél az 1763. évi kds.: 24 r. 5+103 l.

122. *Szarvasi Institutum*. Mgj. 1800: 200 pl. Megrendelve 6 fr. 40 r. Bizonyosan Tessedik S. iskolájáról.

123. *Szentmártoni B. János*: Mária Magdolna *Historiája*. Mgj. 1735. —41, —52, —58. Ez a négy kiadás 9000 pl. Trj. 1 iv. 8 r. Á. 2 dr. v. 1 kr. Megjelent még Lőcsén 1723, Pozsonyban 1736, Váczon 1793, Szarvason 1855 és Gyulán 1758.

124. *Szentmártoni B. János*. Nyul *historiája* v. Éneke. Mgj. 1735. 2000 pl. Á. 2 dr. Petrik 1714. —35. és —62. évi kdsait emliti. 12 r. 8 lev. Hn.

125. *Systema Societatis Nobilium sub praesidio Excellent. Eppi (Episcopii) Jauriensis. NB. Dömölki Societas. 1752. évi Ltr. Év és H. n. 450 pl. Á. 2 dr.*³

126. *Stosch Eberhard Her. Dav. Institutiones theologiae dogmaticae etc. P.-nél 8 r. XXXII-és 399 l. Debr. 1792. Ny. n. V. ó. N. S. 224 l.*

127. *Stosch Eberhardt Heur. : Introductio in theologiam dogmaticam. P.-nél 8 r. 8 lev.+399 l. Debr. 1792. Ny. n.*

128. *Tanításról való Instructio. 1795. 1000 pl. Á. 5 kr.*

129. *Tasnádi István : Polydori Virgula Myrtea. 1703. Sz. K.*

130. *Tékozlójiu Historiája. Mgj. 1726. —58. 5000 pl. Trj. 2 iv. 8 r.*

131. *Terentii Comoediae in 2-dis tomis, 1795. 2000 pl. Á. 45 kr. P.-nél 8 r. VIII. és 351+408 l. és 2 lev.*

132. *Tól Imádságos Könyv. 1758. 400 pl. 12 r. 5½ iv.*

133. *Tűz ellen való rendelések. 1774. —95. 11,000 pl. 8. r. 1 iv. P.-nél : Debrecen városának tűz ellen való rendelései. 8 r. 8 lev. 1774. U. a. bővítve 8 r. 24 l. 1799 Ny. n.*

134. *Tűz ellen való rendelései Békésvármegyének. 1800. 300 pl. Megrendelve 18 frtért. P.-nél 8 r. 32 l. Debr. 1800 Ny. n.*

135. *Técs Miklós : Lilium Humilitatis. Nyomoruságok tövése. 1703. Sz. K.*

136. *Zsollárok kótás könyvei v. Kótás-, Hármóniás Énekes Könyvek. Mgj. 1740. —43, —56, —64, —74, —99. E hat kiadás 11,500 pl.*

137. *Zsollárok. Fél — Mgj. 1723 (1733. Ltrban 164 pl.) —26, —27, —28, —30, —42, —97. Összesen 5435 pl. Trj. 18 iv. 12 r. Á. 21 kr.*

138. *Zsollárok. — Kis —. Mgj. 1727. —31, —37, —41, —44, —47, —50, —62, —64, —66. — ismét —66, —68, —7,*

³ Petrik nem ismeri. Dömölk, most a szombathelyi püspök hatósága alatt. A dömölki—kiscelli apátságot a hagyomány szerint II. Béla király alapította a Nemes és Pör Dömölk közt fekvő Sághegyen a kiscelli csodatevő szűz szobrának őrzésére. Megoldatlan kérdés, miképpen került a dömölki nemesek rendtartása 500 példányban a debreceni városi nyomda depositóriumába? Tudakozódásomra dr. Szabady Béla győri székesegyházi igazgató, székeskáptalani levéltáros — nemleges választ adhatott. Sem a püspöki, sem a papnevelő-intézeti könyvtárban nincs nyoma ilyen című nyomtatványnak. Dömölk 1752-ben ugyan még a győri püspök (akkor gróf Zichy Ferenc vbtt.) egyházi joghatósága alatt állt, de a Kemenesalján élő nemesek nagy része nem tartozott hívei közé. Lehet — írja nevezett ft. úr, hogy a protestáns nemesek Debrecen nyomdájához fordultak, bár a királyi udvarban igen nagy tekintélynek örvendő Zichy püspököt ismerték el elnöküknek. Lehet az is, hogy ebben a nyomtatványban a vécsei predialistákról van szó, akiknek ura és főispánja a mindenkori győri megyés püspök. Ez az ú. n. „vecseszéki” nemesség is, mely szintén Kiscelli-(Dömölk) közelségében lakott és nemesi szabadságot élvezett, adhatt munkát a debreceni nyomdának.

—3, —76, —82, 83, —84, —94. Tizennyolc kiadás összesen 52,000 pl. Trj. 13 iv. 18 r. 9½ iv, 24 r.

139. *Uj módi magyar selyem ruha. 1770. (1792. Ltrban 1317 pl.)*

140. *Uj Testamentom. Mgj. 1749. 3000 pl. Á. 51 kr. U. a. 1767. 3000 pl. 12 r. 30. iv. U. a. 1790. 3000 pl. 45 iv. Az 1752. évi Ltr. az 1747. évi kérsől mondja, hogy 2200 pl. van meg belőle 2244 mft. értékben. Ismét szól 141 példányról, de 18 pl. hibás. Dr. Csikesz S. debr. egyetemi tanár könyvtárában 1780. és 1799. évi debreceni kiadások is találhatóak. Számadásaimk ezekről semmit sem tudnak.*

140. *Uj Testamentomra mutató Tábla. 1739. és —73. 2520 pl. Trj. 17 iv 8 r. Á. 30 dr.*

142. *Varjas János : Mesterséges Magyar Elegia. (Csupa e vokálokkal.) Megtért ember Éneke. 1775. 1000 pl. 8 r. 1½ iv. P.-nél U. a. 12 r. 17 l. és 1 rézm.*

143. *Végő bucsuszó Kolozsvári Istvánné felett 1704. Sztr.*

144. *Veszprémi István : Bába mesterségre tanító könyv. Ábrákkal. 1766. 1024 pl. Trj. 13 iv. 8 r.*

145. *Vestibulum. — Kis —. 1724. —26, —31, —37; 3—6 ezerével 8228 pl. 8 r. 2 iv.*

146. *Vestibulum — Öreg. 1724. (1733. Ltrban 1317 pl.) — 27. (3000 pl.) —37. (3180 pl.) Trj. 8½ iv. 8 r. Á. 14 dr.*

147. *Verboválás Pátense 1758. 100 pl.*

A városi nyomda hivatalokban és üzletekben szükséges nyomtatványokat, számadásokból és más feljegyzésekből kivehetőleg, csak a XVIII. század utolsó harmadában kezd készíteni. A városi tisztviselők még a század közepén is sajátkezűleg vonalozott rovatos íveket használtak számadásoknál, adókönyveknél és az évről-évre ismétlődő nép-, állat-, természetösszeírásoknál. A tanács úgy a maga, mint a magas kormánysszékek hirdetményeit, régi szokás szerint, dobszó útján vitte a közönség tudomására ; a nyomtatott falragaszt Debrecenben még nem szokták meg. A kereskedő, az iparos, általában a magánélet még kevésbé használta az egymással való érintkezés, a kínálat és kereslet eszközüül a könyvsajtót.

A város jövedelmei kezelésének könnyítése végett cédulát, két rendbelit a vámházhoz legelőször 1773-ban

nyomatott, amennyiben efféle nyomdai munkának a megelőző évi számadásokban nincs nyoma. 1778-ban már háromféle hivatalos nyomtatvánnyal találkozunk: 46,800 drb 3 krajcáros cédula a város kapuin szabadon kimenő vidéki szekerek, 23,000 drb szintén 3 krajcáros cédula (libera venda) a vásárbírók kezek alá vidéki árusok számára és 15,360 drb adó- és borpaléta. Ezeknek nyomtatását megisméllik a következő évben is. De előállítás költségekről nincs szó. A hozzávaló papír ára másutt említetik. A provisor „gratis” készíti.

A század utolsó éveiben a tanács már sokezer példányban, néha százezret is megközelítő mennyiségben rendeli meg saját nyomdájában a különféle áruló-, sátor-, rőzse-, borshordó-, pascuum (legelő)-, vám-, adócédulákat, robotpecséteteket, mezei pásztoroknak, cselédeknek, napszámosoknak, sőt utazgató civiseknek való passzusokat, repertitiora való palétákat, piaci ár-tabellákat, ahogy mindegyre szövevényesebbé vált a hivatalos eljárás, a bürokratizmus. Egyre sűrűbben kezdik ki nyomtatni a patenseket, vagyis hivatalos hirdetményeket is. Elsőnek ismerem nálunk a verbuválás pátensét, amelyet a hétéves háború idejében, 1758-ban nyomtak 100 példányban. Azután nagy hézag következik, legalább az én adataim valószínűleg fogyatékos tanuskodása szerint, mégha ideszámítom az 1774. évi tűzellen való rendelkezéseket, amelyek 1795-ben kibővítve újra megjelentek. Ilyen volt az Insurrectióról — nemesi felkelésről — való tudósítás és a bankócéduláról való pátens, mindkettő 1800-ból, amaz 1000, emez 100 példányban.

Magánosok részére készült üzleti, gazdasági nyomtatványok között elsőnek tűnik elő gróf Károlyi Antal uradalma számára 1777-ben rendelt urbáriális cédula; 33 rh. frtot és 59 krt. fizettek érte. Második 1778-ból,

valami Belanger nevű bővész „tűzi mesterségben lévő productiója publicálására in folio nyomatott 300 Pagella (lap vagy levél)”. Csekély 1 rh. frt. és 30 kr. volt az ára.

Szigeti Mihály naplója e század végén, főképpen annak utolsó esztendejében a külső hivataloknak és magánosoknak számos nyomtatvány-rendeléseiről tesz említést. A helybeli piaristák tisztelendő pater rectora 11,500 gyóntató cédulát nyomat. Grátis csinálják meg neki, a könyvébe ragasztandó 800 drb névcédulával együtt, aminek ma exlibris, könyvjegy a neve. Examenii positionokat vagy Thesiseket (vizsgai tételeket) és iskolai fenyítéket rendeltek „a studenteknek” Tokodi úr, nagyváradi kerületi tanfelügyelő, az ugyancsak nagyváradi Mihalóczi és a helybeli rector. A Tóth-háznál parancsnokoló Tahy kapitány németszövegű tabellákat és jegyzékeket készített a városi nyomdában. Itt dolgoztat a tiszaujlaki kinstári tisztség, Szabolcs és Békés vármegye. Birói ítéleteket is kinyomatnak, mikor sok a peres fél. Így Kállai Antal processusában hozott ítéletet 1799. Debrecen város hortobágyi nagy határ-pereinek fontosabb okmányainak, jegyzőkönyveinek nyomtatott példányaival is találkoztam. De nincs rajtuk, hol, kinek betűivel nyomatták. Valószínűleg debreceni nyomtatványok.

Az első kalmárnak, aki nálunk üzleti nyomtatványt rendel, a német származású Rickl József látszik. 1799-ben Fracht-brief-et nyomat harmadfélezer példányban 6 rh. forintért. Egy névtelenül maradt fogorvos 300 pl. tudósítás által hirdeti magát, Nánás város pedig 1500 példányon az odavaló vásárt. A dorogi csizmadiák 100, a debreceniek 1000 példány ú. n. Kundschaftot (értésítést) csináltatnak. Nem igen volt szokásban még a *gyászjelentések* nyomtatása. Szigeti naplójának tanúsága szerint ilyeneket a városi nyomda először csak 1803-ban készít.

Ibrányi úr rendel 96 példány „temetésre hívó levelet“ Krájinik Mária halálakor és azután más alkalommal Szentiványi táblai ülnök 120 darabot.

Ugyancsak az idézett napló szerint a XVIII. századot berekesztő 1800-ban nyomják nálunk az első komédia, vagy színházi cédulát, ami alatt talán színlapot érthetünk, meg az első „Bálról való tudósítást“, vagy meghívót és billéteket, azaz belépő-jegyeket. Az áprilisi komédiához hétféle cédula készült 2000, a májusihoz ötféle 1000, a júniusihoz ismét hétféle 1400 példányban. Az októberi komédiához megint 2000 példány; csak azt nem említi a napló, hányféle, ami pedig azt jelentené, hány előadás volt az októberi nagyvásár napjaiban. A bálakat, amelyek ekkor kezdtek szokásba jönni, két helyen is tartották; a Fejérlő fogadóban és kávé Fáy Ágnes asszony piacutcai házánál. Ügytetszik, ez a farsangolás ó- vagy újesztendő napján zajlott le. Mert a bál tudósítás és biléta árát a rendezők december utolsó napján fizették ki a nyomdának.

Jelentéktelennek látszó esetei ezek Debrecen város könyvnyomdája történetének. De már ezekből is felénk-csap egy közeledő új korszaknak, az eltűnőtől erősen különböző századnak hajnali szellője. Az elmondott apró esetek az individualizmus századának első fecskéi.

Debrecen, 1934 szeptember 22.

27. A debreceni Kistemplom története. D. K. K., 1929.
28. Debrecen város Múzeumának évi Jelentései 1907—1928. évekről. Szerző ez általa frott Jelentésekben külön értekezésekkel számol be Debrecen körül ő- és népvándorláskori halmokban, temetőkben, telepeken és középkori pusztatemplom helyeken végzett ásatásairól. L. még Múz. és Könyvt. Értesítő 1907—1909. évf.
29. A régi Debrecen vallásos buzgósgája és áldozatkészsége. D. K. K. 1930.
30. Debrecen város Múzeumának története. Az új Déri Múzeum vezetőjének (összeállította: dr. Ecsedi I. igazgató) előrész, 1930.
31. Adalékok Kazay Sámuel élettörténetéhez. Magy. Gyógyszerésztud. Társ. Értesítője, 1931.
32. Debrecen története a legrégebb időkől 1693-ig. Csűrös F. és Csobán Endre által szerkesztett, „Debrecen város leírásában“. Budapest, 1931. (Vármegyei Könyvkiadó Vállalatnál.)
33. A debreceni városháza 400 éves története. D. K. K., 1931.
34. Mikor keletkeztek Debrecen határában a pusztai csárdák? (Ki volt Petőfi hortobágyi csaplárosnéja.) Debr. Szemle, 1934.
35. Kölesy Ferenc diákori debreceni lakóháza. D. K. K., 1934.
36. Családi élet a régi Debrecenben. Két részét a Theol. Szemle, más-részét a Reform. Élet közölte, 1934.
37. A Tiszántúli református Egyházkerület közigazgatási térképe. I. kiadás. Debrecen, 1899., a Csokonai-nyomdában. II. átdolgozott hivatalos kiadás. Budapest, 1912.

KÉZIRATBAN LÉVŐ DOLGOZATOK:

1. A hortobágyi halmos temető feltárása. Sok rajzzal. 1914. A Frankfurthban megjelenendő „Forschungen und Funde aus der Römerzeit in Ungarn“ c. könyv szerkesztősége kérésére közlés végett már évekkel ezelőtt átaladva.
2. A hortobágyi nagy határperek. (Zám és Kócs, Ohat és Csege, Mátá és a szomszédai, Debrecen és Újváros, Debrecen és Szigetegyháza később Szoboszló közt. 1931.
3. Debrecen város helyrajzi története, 400 belvárosi telek multja felderítésével. (Történeti telekkönyv.) Némely része szétszórtan már megjelent a helyi lapokban, a Debr. Képes Kalendáriumban, a Svetits-intézet Értesítőjében és a Magyar Zsidó Szemlében. Pl. A debreceni szállóskertek keletkezése. Hová temetkeztek a régi debreceniek? A város typographia-házai. Mikor volt Debrecenben az első magyar színjáték? A Svetits-intézet telkei. A zsidók beköltözése Debrecenbe. Száraz-, szél- és vízimalmok Debrecenben stb. 1933—1934.
4. A debreceni főbírók számadásai az 1610-es években. 1933.
5. Debrecen és a görög kereskedők küzdelme. 1618-tól 1770-ig. 1934.
6. Hajdúvm. községek története vázlatosan. 1929.